

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО МОЛОЧНОГО СКОТАРСТВА В КОНТЕКСТІ ТЕНДЕНЦІЙ НА СВІТОВОМУ РИНКУ МОЛОКА

Т. Тимофійв, аспірант

Львівський національний аграрний університет

Тимофійв Т. Перспективи розвитку вітчизняного молочного скотарства в контексті тенденцій на світовому ринку молока

У статті проведено порівняльний аналіз тенденцій на вітчизняному та світовому ринку молока. З'ясоване місце України на світовому ринку молока. Обґрунтовано необхідність відродження вітчизняного молочного скотарства та запропоновано шляхи зміцнення позиції України на світовому ринку молока.

Ключові слова: *молоко, молочне скотарство, ринок, виробництво, експорт.*

Tymofiyv T. Prospects of the domestic dairy development in the context of the global milk market's trends

This article presents a comparative analysis of trends in the domestic and world market milk. The place of Ukraine in the global milk market is found out. The necessity of the domestic dairy revival is grounded and the ways to strengthen Ukraine's position on the world market of milk are proposed.

Key words: *milk, dairy cattle, market, production, export.*

Тымофиев Т. Перспективы развития отечественного молочного скотоводства в контексте тенденций на мировом рынке молока

В статье проведен сравнительный анализ тенденций на отечественном и мировом рынке молока. Определено место Украины на мировом рынке молока. Обоснована необходимость возрождения отечественного молочного скотоводства и предложены пути укрепления позиции Украины на мировом рынке молока.

Ключевые слова: *молоко, молочное скотоводство, рынок, производство, экспорт.*

Постановка проблеми. Молочне скотарство є важливою галуззю сільського господарства. Воно забезпечує населення незамінними продуктами харчування, є поставальником сировини для молокопереробної промисловості. Молочне скотарство відіграє важливу роль у забезпеченні продовольчої безпеки держави, оскільки молоко становить основу повноцінного харчування населення. “Молоко може замінити будь-який продукт, але немає такого продукту, який замінив би молоко”, – слушно зазначив американський учений К. Еклз [1; с. 82].

Розвиток галузі молочного скотарства як важливої галузі національної економіки повинен бути спрямований на задоволення потреб населення у молоці (і молокопродуктах – опосередковано, через галузь переробки) та створення сприятливих умов виходу на зовнішні ринки з метою забезпечення стабільного джерела національного доходу.

В умовах глобалізації та інтеграції національної економіки у світовий економічний простір під час визначення стратегічних пріоритетів розвитку молочного скотарства виникає необхідність враховувати тенденції на світовому ринку молока для вибору найбільш раціонального напрямку функціонування галузі, який би без нехтування національними інтересами дав змогу знайти свою нішу на світовому ринку молока.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку виробництва молока привертають увагу багатьох учених-економістів, серед яких варто виділити П.С. Березівського, В.І. Бойка, М.М. Ільчука, О.М. Шпичака. Все більше науковців вважають за доцільне у розробці програм успішного розвитку молочної галузі використовувати світовий досвід та враховувати ситуацію на світовому ринку молока. Так, світові тенденції ринку молока досліджують О. Гуторов [2], Л. Ку-

чер [3], О. Козак. Докладно охарактеризовано ринок молока та молокопродуктів Франції у публікаціях Я. Тивончук. Зарубіжні системи забезпечення якості молока і можливість їх використання в Україні досліджує В. Галушко [4].

Незважаючи на велику кількість досліджень і публікацій, існує необхідність глибшого дослідження перспектив вітчизняної молочної галузі з урахуванням сучасної ситуації на світовому ринку молока. Крім того, недостатньо уваги приділяється порівнянню ситуації на вітчизняному ринку молока зі світовими тенденціями, визначенню місця України на світовому ринку молока та можливостям зміцнення її позиції.

Постановка завдання. Завданням статті є представлення результатів дослідження перспектив розвитку вітчизняного молочного скотарства з урахуванням тенденцій динаміки світового ринку молока на основі аналізу

ситуації на цьому ринку та сучасного стану виробництва молока в Україні, порівняння тенденцій на вітчизняному ринку зі світовими та визначення шляхів зміцнення позиції України на світовому ринку молока.

Виклад основного матеріалу. Останніми роками стійкою загальносвітовою тенденцією є збільшення обсягів виробництва молока. За даними продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО), 2011 рік є роком рекордного зростання обсягів виробництва молока – виробництво молока у світі зросло на 3,2%, або на 22,6 млн тонн. Ця тенденція простежується у більшості країн світу. Скорочення виробництва молока відбулося лише у Росії, Україні, Білорусі та Ірані. Лідерами з виробництва молока є США, Індія та Китай. У 2010 р. на ці країни припадало 24,5 % обсягу виробленого молока у світі. Докладну інформацію про найбільших виробників молока бачимо в таблиці.

Таблиця

Найбільші виробники молока коров'ячого, тис. тонн *

Країна	Рік				
	2006	2007	2008	2009	2010
США	82463	84189,1	86177,4	85880,5	87461,3
Індія	41148	44601	47006	47825	50300
Китай	32257,3	35574,33	35873,81	35509,83	36036,09
Російська Федерація	31186,2	31914,9	32110,7	30007,8	31895,1
Бразилія	26185,6	26137,3	28440,5	30007,8	31667,6
Німеччина	27995	28402,8	28656,3	29198,7	29628,9
Франція	24194,7	24373,7	23564,9	22653,1	23301,2
Нова Зеландія	15172,5	11061,8	28656,3	15667,4	17010,5
Сполучене Королівство	14316	14023	13719	13236,5	13960
Туреччина	10867,3	11279,3	11255,2	11583,3	12480,1
Пакистан	10726	11130	11550	11985	12437
Польща	11982,4	12096	12425,3	12447,2	12278,7
Нідерланди	10989,1	11061,8	11285,9	11468,6	11631
Україна	13017,1	12002,9	11523,8	11363,5	11248,5
Мексика	10088,6	10346	10765,8	10549	10676,7
Аргентина	10989,1	9822,34	10320,3	10366,3	10501,9
Італія	10989,1	10617,8	11285,9	10489,4	10500
Австралія	10089	9583	9223	9388	9023
Канада	8041	8145	8140	8213,3	8243
Японія	8138	8007,42	7982,03	7909,49	7720,46
Інші країни	410835	414369,5	439962,1	425749,7	437729,7
Весь світ	559 105	569605	578696	580482	708000

* Джерело: розраховано автором на основі даних [5].

В Україні ж відбувається протилежна тенденція – обсяги виробництва молока з кожним роком скорочуються. У 2010 році в Україні було вироблено 11248,5 тис. т молока. Порівняно з 2006 роком обсяг виробництва молока зменшився на 15,3 %. В основному це скорочення відбувається за рахунок зменшення обсягів виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах.

Незважаючи на постійний спад виробництва, Україна все ще входить до 20 країн-лідерів з виробництва молока. Однак, враховуючи те, що у світі простежується тенденція до постійного збільшення обсягів його виробництва, а в Україні виробництво молока різко скорочується, найбільш очікуваним прогнозом на майбутнє, на нашу думку, є втрата Україною високих позицій на світовому ринку молока. Цю тенденцію ми спостерігаємо вже сьогодні: 11-те місце у світі у 2006 році, 15-те – у 2007 р., 16-те – у 2008 р., 17-те – у 2009 і 2010 рр.

Зважаючи на стратегічну важливість галузі молочного скотарства для забезпечення повноцінного харчування населення та на необхідність забезпечення ринків збуту для вітчизняної молокопродукції, потрібно зміцнювати позицію України на світовому ринку молока.

Обсяг виробництва молока залежить від поголів'я корів та їх продуктивності. Загальносвітовою тенденцією є постійне зростання продуктивності корів за відносно стабільної кількості корів. Тобто збільшення обсягів виробництва молока досягається за рахунок інтенсифікації виробництва, застосування новітніх технологій тощо.

В Україні спостерігається тенденція до незначного збільшення продуктивності корів. Однак порівнюючи продуктивність корів в Україні (у 2010 році середній надій молока від однієї корови становив 3861 кг) із середніми надоями на одну корову у розвинених країнах світу (Ізраїль – 13000 кг, США – 8431 кг, Данія – 7344 кг, Німеччина – 6281 кг), бачимо, наскільки низькою є продуктивність корів в Україні. Це свідчить про необхідність негайного вирішення цієї проблеми, зокрема за рахунок закупівлі високопродуктивних корів, відновлення племінної роботи у тваринництві, покращання умов утримання корів та раціонів їх годівлі.

Варто додати, що проблема низької продуктивності корів є досить складною ще й за

рахунок того, що традиційним для вітчизняної галузі молочного скотарства завжди був екстенсивний розвиток, тобто більші обсяги виробництва молока досягалися збільшенням кількості поголів'я корів, а не підвищенням середніх надойв. Тому підвищення продуктивності корів потребуватиме значних зусиль та використання успішного досвіду країн з високими середніми надоями на одну корову. Очевидно, це потребуватиме додаткових коштів, що ще більш ускладнює проблему.

В Україні відбувається зменшення кількості корів з кожним роком. Зокрема, на 1 січня 2011 року поголів'я корів в усіх категоріях господарств зменшилось порівняно з 2010 роком на 105,3 тис. голів (на 3,9%), а порівняно з 2005 роком – на 1294,8 тис. голів (32,9%) [6, с. 3].

Проблема катастрофічного скорочення поголів'я набула загрозливого характеру й потребує негайного вирішення, оскільки за умов збереження існуючої тенденції до стрімкого скорочення кількості корів та враховуючи низьку продуктивність тварин на сучасному етапі, прогноз подальшого розвитку галузі вітчизняного молочного скотарства є невтішним.

На фоні скорочення обсягу виробництва молока спостерігається зменшення споживання молока (та молокопродуктів у перерахунку на молоко) в Україні на 3-4% щороку. У 2008 р. обсяг споживання молока на душу населення становив 213,8 кг, у 2009 р. – 212,4 кг, у 2010 р. – 206,4 кг [7]. При цьому раціональна норма споживання молока однією людиною становить 380 кг за рік, а мінімально допустима – 341 кг [3, с. 165]. У ситуації, коли фактичне споживання молока не дотягує навіть до мінімально допустимої норми, ми бачимо серйозну загрозу для продовольчої безпеки України. Водночас у світі спостерігається яскраво виражена тенденція до збільшення споживання молока і молокопродуктів. Щорічне зростання споживання молока у світі становить 3-4%.

Попит на молоко у світі зростає швидше, ніж обсяги його виробництва (щорічний світовий приріст виробництва молока в останнє десятиріччя становить у середньому 1,3%). Така тенденція свідчить про те, що обсяг виробництва молока зростатиме й надалі, щоб задовольняти зростаючий попит.

Постійне підвищення попиту на молоко на світовому ринку є сприятливою тендер-

цією для розвитку вітчизняної молочної галузі. Адже в умовах зниження попиту на внутрішньому ринку молока об'єктивно необхідним є пошук нових ринків збуту. Сьогодні основним і практично єдиним ринком збуту української молокопродукції є Росія. Така експортна монозалежність є небезпечною та несе загрозу для стабільного розвитку молочної галузі в Україні. Наслідками залежності від Росії були неодноразові "молочні кризи" та "молочні війни", зокрема, як у лютому-березні 2012 року. Тому важливим завданням є вихід на світовий ринок молока.

Однак на світовому ринку вітчизняне молоко не витримує конкуренції. Низька конкурентоспроможність нашої продукції пов'язана насамперед з високою собівартістю та з низькою якістю, які є наслідком глибокої затяжної кризи молочного скотарства. У свою чергу причиною кризового стану галузі, на наш погляд, є занепад крупнотоварного виробництва молока та зосередження виробництва молока у домогосподарствах населення. В умовах, коли виробництво молока зосереджується в особистих домогосподарствах, значно ускладнюється можливість управління розвитком галузі та планування обсягів виробництва. Крім того, переважне виробництво молока у домогосподарствах населення є причиною суттєвих сезонних коливань його виробництва.

Виробництво молока в домогосподарствах населення знижує конкурентоспроможність молока, оскільки ці господарюючі суб'єкти через обмежені фінансові можливості не мають змоги застосовувати нові інтенсивні технології, проводити належну племінну роботу у тваринництві, закуповувати високопродуктивних племінних корів тощо. Наслідком цього є зростання собівартості виробленої продукції та зниження економічної ефективності виробництва.

Питання якості вітчизняного молока та її невідповідності міжнародним стандартам також є гострою проблемою. Щоб вирішити проблему якості, необхідне відродження крупнотоварного виробництва молока у спеціалізованих сільськогосподарських підпри-

ємствах, адже домогосподарства населення нездатні забезпечити належні санітарно-гігієнічні умови та первинну переробку молока.

На погіршення якості молока впливає також висока частка людської праці в процесі виробництва, а на державному рівні – неефективне застосування системи стандартизації якості.

Висновки та перспективи подальших наукових пошуків. Молочне скотарство – стратегічно важлива галузь економіки України. Для того щоб Україна могла конкурувати на світовому ринку молока, насамперед, на наш погляд, необхідне відродження крупнотоварного виробництва молока. Концентрація виробництва молока у великих сільськогосподарських підприємствах дасть змогу запроваджувати нові технології, залучати інвестиції для закупівлі корів високопродуктивних порід, проводити племінну роботу у тваринництві, забезпечувати збалансовані раціони годівлі тварин, інтенсифікувати виробництво і таким чином підвищити його ефективність та знизити собівартість молока. Крім того, лише у сільськогосподарських підприємствах можливий постійний контроль за якістю молока.

По-друге, якість молока має жорстко регулюватися державою. Низька якість вітчизняного молока є однією з основних причин його неконкурентоспроможності на світовому ринку. Тому вважаємо необхідним перегляд чинного ДСТУ 3662-97 "Молоко коров'яче незбиране. Вимоги при закупівлі", який поступається як вимогам Європейського Союзу щодо основних показників гігієни виробництва молока, так і вимогам сусідніх держав (Білорусь, Росія) [4, с. 140-141].

По-третє, необхідно підвищувати продуктивність корів за рахунок впровадження досягнень науково-технічного прогресу та переймання досвіду розвинутих країн світу. Вивчення досвіду країн-лідерів з виробництва молока та оцінка можливості використання передового досвіду ведення молочного скотарства і нарощування продуктивності корів окреслює коло наших подальших досліджень.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Колот І. Виробництво молока повинно бути рентабельним / І. Колот, Г. Коровніков // Пропозиція. – 2004. – № 12. – С. 82-83.

2. Гуторов О. І. Світові тенденції розвитку молочного скотарства / О. І. Гуторов // Економіка АПК. – 2011. – № 6. – С. 151-159.

3. Кучер Л. Ю. Досвід країн близького зарубіжжя в забезпеченні прибутковості виробництва молока / Л. Ю. Кучер // Економіка АПК. – 2011. – № 6. – С. 165-170.

4. Галушко В. П. Зарубіжні системи забезпечення якості молока у виробничому ланцюзі та можливості їх застосування в Україні / В. П. Галушко, І. М. Суха // Економіка АПК. – 2011. – № 3. – С. 137-142.

5. *Food and Agricultural commodities production [Electronic resource]. – Mode of access : <http://faostat.fao.org/site/339/default.aspx>.*

6. Тваринництво Львівщини : стат. зб. – Львів, 2011. – 138 с.

7. Споживання основних продуктів харчування населенням [Електронний ресурс] // База даних Головного управління статистики у Львівській області. – Режим доступу : http://database.ukrcensus.gov.ua/statbank_lviv/Database/04SILGOSP/databasetree_uk.asp.

